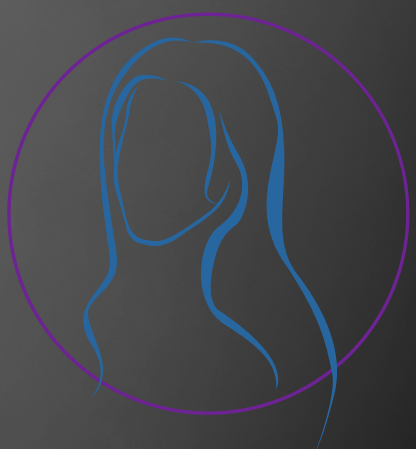
АКТОВЕ НА ДОМАШНО НАСИЛИЕ, РАЗГЛЕДАНИ В ПРАКТИКАТА ПО ПРИЛАГАНЕ ЗАКОНА ЗА ЗАЩИТА ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ. РАЗПОЗНАВАНЕ НА ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ

„Проект за превенция на домашното насилие и подкрепа на пострадалите“

МП № 93-00-166/08.06.2020 г.

АКТОВЕ НА ДОМАШНО НАСИЛИЕ, РАЗГЛЕДАНИ В ПРАКТИКАТА ПО ПРИЛАГАНЕ ЗАКОНА ЗА ЗАЩИТА ОТ ДОМАШНО НАСИЛИЕ. РАЗПОЗНАВАНЕ НА ДОМАШНОТО НАСИЛИЕ

За целите на настоящата публикация бяха прегледани над 300 съдебни решения по ЗЗДН, постановени през 2017 и 2020 г. от съдилища от цялата страна.

Съгласно чл. 2, ал. 1 от ЗЗДН „домашно насилие“ е всеки акт на физическо, сексуално, психическо, емоционално или икономическо насилие, както и опитът за такова насилие, принудителното ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права, извършени спрямо лица, които се намират в родствена връзка, които са или са били в семейна връзка или във фактическо съпружеско съжителство. Съгласно разпоредбата на чл. 10, ал. 1 от ЗЗДН искането за издаване на молба за защита се подава в срок до един месец от акта на домашно насилие.

Прилагането на предвидените в ЗЗДН мерки за защита има за цел **да даде защита от конкретен акт на домашно насилие, когато е налице опасност за живота и здравето на лице, претърпяло домашно насилие.**

Съгласно легалната дефиниция **физическо насилие** е причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание без разстройство на здравето. Както при тази, така и при другите форми на домашно насилие **евентуалната наказателна отговорност на извършителя не отменя възможността за производство по ЗЗДН** и правото на защита на пострадалите лица съгласно разпоредбите на този закон. Сред най-разпространените форми на физическо насилие в прегледаната съдебна практика по ЗЗДН са блъскане, нанасяне на удари, удряне на шамар, скубане, ритане, душене, извиване на ръце и др.

Според Световната здравна организация (СЗО) за **сексуално насилие** се считат нежелани коментари със сексуален подтекст, всеки сексуален акт, опит за сексуален акт или действия чрез принуда от всяко лице, независимо от връзката му с жертвата, във всяка обстановка, включително **в дома** и на работното място. Срещани в съдебната практика форми на сексуално насилие са опитите за сексуален контакт въпреки изрично заявено несъгласие на жертвата, блудство и изнасилване.

В закона липсва легална дефиниция на понятието „**психическо насилие**“, както и дефиниция за понятието „**емоционално насилие**“, но като такива могат да бъдат окачествени всички действия, които имат отрицателно или вредно въздействие върху психиката на едно лице – пораждат отрицателни за него емоции и/или го принуждават да ги потиска и да не ги изразява. Актове на емоционално и психическо насилие могат да бъдат вербалното насилие (крещене, обиждане, псуване), отхвърляне на присъствието, унижение, предизвикване на страх, изолация. Преценка дали е налице емоционално или психическо насилие следва да се направи конкретно, като се изследват отношенията между страните, техните физически и психически особености и съответните следи, останали в съзнанието на пострадалото лице. Примери за психическо насилие от разгледаната съдебна практика[2] са денонощно звънене по телефона, посещения на дома на пострадалото лице в нетрезво състояние, удряне по вратите, съпроводено със заплахи, че ще ги разбие, заплахи (за убийство, за причиняване на телесно увреждане, че ѝ „остава още малко време” и ако я „види с чужд мъж, ще я убие“, засилване на заплахите, когато пострадалото лице потърси помощ от институциите, настояване лицето, търсещо защита да оттегли жалбата/молбата си, преследване, удряне по прозорците на автомобила, преследване в магазините, преследване с автомобил, преследване на работното място, причакване и др.

„Грубото държание на ответника е не само израз на липса на уважение към лице, с което е в брак, но накърнява и достойнството ѝ, навлиза в личното ѝ пространство и представлява опасност за физическото и психическото ѝ състояние. Действията на ответника надхвърлят границите на житейско допустимото. Обективираното в молбата и в декларацията поведение е недопустимо от гледна точка на нравствеността и съвременните виждания за човешко общуване, съгласно които противоречията между лица, които са в брак, независимо от техния характер - личен или имуществен, не следва да се разрешават чрез агресивно поведение, водещо до конфликти“[3].

Що се отнася до домашното насилие, извършено в присъствието на дете, следва да се има предвид, че за психическо и емоционално насилие върху дете се смята и всяко домашно насилие, извършено в негово присъствие (чл. 2, ал. 2 от ЗЗДН). Разпоредбата отчита, че насилието, на което децата стават свидетели, може да има тежки емоционални и психически травми, които се отразяват върху техния мироглед и житейско поведение в бъдеще.

1 - § 1, т. 2 от **ППЗЗДет**
2 - Решение № 66/ 06.03.2019 г. по гр. дело № 46/2019 г. по описа на Окръжен съд – Кюстендил
3 - Решение № 836/09.09.2020 г. по гр. д. № 20202230102491/2020 г. по описа на Районен съд – Сливен

„В случая от събраните по делото гласни доказателства безпротиворечиво може да се приеме, че децата […] са възприели агресивното и насилническо поведение на баща си спрямо майка им. Този акт на агресия и ситуацията на безпомощност, в която децата са били поставени несъменено е от естеството да остави трайни следи в емоционалния им свят“ [4].

Наблюдаваните в прегледаната съдебна практика форми на насилие от деца над родители, баби и дядовци се изразяват в побои, заплахи, неполагане на грижи, продажба на вещите и др.

Общ преглед на профила на извършителя на актове на домашно насилие

От самото начало следва да се отбележи, че от изследваната съдебна практика по ЗЗДН за периода 2017-2020 г. могат да се направят по-специално следните изводи: в преобладаващия брой случаи пострадалите от домашно насилие са жени (съотношението между жени и мъже е приблизително 10:1); в почти всички случаи извършителите на домашно насилие са мъже; броят на случаите на домашно насилие, упражнено от/върху съпрузи/бивши съпрузи и лица, които се намират/са били във фактическо съпружеско съжителство, е относително равен и това са най-честите случаи на домашно насилие. Цитираните решения са само такива, в които съдът е приел за доказано извършването на домашно насилие.

*„Постъпила е молба от […], в която се твърди, че с ответника живели на семейни начала близо три години, като от съвместното им съжителство имат родено едно дете […]. През последната една година поведението на ответника станало ужасно - постоянно била подложена на физически и **започнал да употребява наркотици и злоупотребява с алкохола**. тормоз, изразяващ се в удряне, блъскане, обиди, заплахи, трошене и изхвърляне на мебели през терасата“* [5].

„Извършителят на това домашно насилие е съпругът й – […], който многократно е упражнявал срещу нея психическо и в редки случаи физическо насилие. Твърди, че постоянно е подложена и на вербална агресия, като извършителят на това насилие често е под въздействието на алкохол. […] Докато шофирала личния си автомобил, съпругът й отворил вратата и искал да скача в движение. Искал да дърпа ръчната спирачка, което създало предпоставка за причиняване на ПТП и за увреждане живота и здравето на както на нея, така и на него. След като му направила забележка, той започнал да буйства – удрял на посоки в колата, при което счупил радиото, сенника, а с огледалото счупил и предното стъкло. Твърди, че тези действия се случвали докато автомобилът бил все още в движение, защото нямало как да спре внезапно на пътното платно.

4 - Решение по гр. д. № № 4144/2020 г. по описа на Районен съд – Варна
5 - Решение № 299/2020 г. по гр. д. № 283/2020 г. по описа на Районен съд – Сливен

След като минало малко време, съпругът й, който се возел на предната седалка до нея, се пресегнал и рязко завъртял волана по време на движение, което по чудо не довело до челен удар с друг автомобил. Наложило се да проведе разговор с него относно постъпките му, след което той станал агресивен и я заплашил, че ще я пребие, а колата ще я довърши с чук. Децата станали свидетели на тази агресия и също се изплашили, като цяла нощ останали будни, за да я предпазят от някакви действия срещу нея от ответника. […] По делото са приети като доказателство 3 броя епикризи на Д. Й. К. , от които е видно, че същият е с диагноза ***Психични и поведенчески разстройства, дължащи се на употреба на алкохол, вредна употреба*** *“*[6].

„В хода на производството са събрани и гласни доказателствени средства. Показанията и на двамата разпитани свидетели сочат, че от много време ответницата […] тормозела майка си и двете си деца. След употреба на алкохол ставала агресивна към близките си, обиждала ги, псувала ги, заканвала се да ги убие. Свидетелите установяват за деня на инцидента […], че отново след злоупотреба с алкохол ответницата нападнала майка си, като я съборила на земята и започнала да я души с ръце, както и я одрала по тялото в областта над гърдите и ръцете. Освен това по време на физическия сблъсък я обиждала с думите „курва, мизерница“ и се заканвала да я убие. Свидетелят […] установява и последващ /след инцидента/ акт на насилие от страна на ответницата, завършил отново със задържането й от полицейските органи. Свидетелят […] установява, че освен спрямо молителката и собствените си деца, ответницата била агресивна и спрямо неговото семейство, тъй като живеели в една къща“ [7].

„Молителката излага, че се страхува за живота и здравето си, като допуска, че синът ѝ е способен да осъществи отправените заплахи. Твърди, че след употребата на алкохол ответникът губи разсъдъка си, става агресивен и неконтролируем“ [8].

От горепосочените цитати от съдебни решения, както и въз основа на общия преглед на всички разгледани съдебни актове става ясно, че злоупотребата със и зависимостта от алкохол и други наркотични вещества са често срещани елементи от профила на извършителя на домашно насилие. Независимо че в определени случаи са налице експертни констатации за поведенчески разстройства и други патологии, свързани с такава злоупотреба, трайна тенденция е съдът да не прилага служебно или да отхвърля частта от молбата за защита, отнасяща се до искане за налагане на мярката по чл. 5, т. 5 от ЗЗДН „задължаване на извършителя на насилието да посещава специализирани програми“. Това е едно от обстоятелствата, въз основа на които може да се направи изводът, че мерките, целящи предотвратяване и намаляване на предпоставките за извършване на актове на домашно насилие, са сравнително слабо застъпени в българската правораздавателна система.

6 - Решение № 836/09.09.2020 г. по гр. д. № 20202230102491/2020 г. по описа на Районен съд – Сливен
7 - Решение № 838/17.09.2020 г. по гр. д. № 20202230102669/2020 г. по описа на Районен съд – Сливен
8 - Решение по гр. д. № 3536/2020 г. по описа на Районен съд – Варна

Психическият, емоционалният и вербалният тормоз също са често срещани в практиката актове на домашно насилие.

„Обижда я с думите „гадна долна курва, бедна нещастница, селянка, проститутка, мръсна“ обижда я и на сръбски и испански език. Обвинява я с думите, че „с нищо не ми помагаш само ми пречиш“ и още „ебеш се само за пари." Заплашва я, че ще я кастрира, ще я залее с киселина, да не може да вижда децата си, щял да я заколи. Пожелава й да умре от рак, ако не умре той лично щял да я убие“.[9]

„На [...] ответникът се обадил на сестра си по телефона, заплашвайки, че „ще я запали, но този път всичките в апартамента“ .[10]

Нерядко актът на домашно насилие представлява съвкупност от психическо и физическо насилие.

„На [...] молителката, заедно с родителите си и децата се подготвяли да посрещнат Великден и подготвяли празничната трапеза. На врата си позвънило. Когато отворила, молителката видяла [...] във видимо нетрезво състояние. Когато влязъл в апартамента, на масата имало поставена запалена свещ. Молителката посегнала да премести свещта, но ответникът блъснал съпругата си по ръката. Свещникът паднал, а горещият восък се излял върху майката на молителката. [...] започнал да заплашва и обижда съпругата си. Нарекъл я „нещастница", „смотанячка“. Заплашвал я с думите: „Ще те унищожа“, ‚Ще ти еба майката“ и подобни. Децата се разплакали, а [...] започнала да трепери. След като блъскал по масата и строшил посудата, ответникът ударил плесница на молителката. Синът на [...] станал и се опитал да я защити, плачейки през цялото време. Той молел баща си да спре. След неуспешен опит на майката на молителката да я защити, [...] започнал да удря съпругата си с шамари по лицето и ръцете. След това взел една саксия и замерил майка й. Молителката взела децата и тръгнала да ги извежда към съседната стая. В този момент [...] ги настигнал и блъснал силно остъклената врата на хола. От удара вратата се строшила и стъклата се разхвърчали на всички страни. [...] паднал на земята и повлякъл със себе си и [...]. След като ответникът паднала на земята в несвяст, молителката успяла да вземе телефона му да се набере 112, за да извика полиция и линейка. Междувременно [...] успяла да заведе децата в апартамента на съседите. Докато чакали полиция и медицинска помощ Д. продължил да обижда, заплашва и псува съпругата си.

Междувременно в жилището пристигнал бащата на [...], вторият ответник [...], който бил повикан по телефона от сина на молителката (от внука си). С влизането си [...] ударил на [...] два шамара в лицето. Започнал да я заплашва и псувал – „Ще видиш ти какво ще ти се случи“, ‚Ще ти еба майката", „Ще Ви унищожа, защото ти си виновна, че [...] се държи така“. [...] останала изненадана, защото от него очаквала помощ, а не агресия. От удара устните й започнали да кървят. [...] започнал да осмирява сина си, който не преставал да псува и крещи“ .[11]

9 - Решение № 3375/22.07.2019 г. по гр. д. № 5924/2020г. по описа на Районен съд – Варна
10 - Решение по гр. д. № 4167/2020 г. по описа на Районен съд – Варна
11 - Решение по гр. д. № № 4144/2020 г. по описа на Районен съд – Варна

В заключение психо-социалният профил на потенциалния извършител на домашно насилие може да се обобщи със следните характеристики (заедно или поотделно):

- Много по-вероятно е извършителят на домашно насилие да е от мъжки пол, отколкото от женски;

- Сигнал за опасност от насилствено поведение може да бъде и прекомерната употреба/злоупотреба/зависимостта от алкохол и други наркотични вещества, водеща до склонност към вербална и/или физическа агресия;

- Често вербалната агресия, особено в комбинация с горепосочените проблеми с веществата, постепенно прераства във физическа такава;

- Често извършителят е склонен да приема недопустимото си поведение за нормално или съответно на поведението на пострадалото лице.